

Ομιλία και άρθρο για τον Χριστόδουλο:
Τα πρώτα χρόνια της διακονίας στην Εκκλησία του
Μακαριστού Αρχιεπισκόπου κυρού Χριστοδούλου.

Δώδεκα χρόνια χωρίς Χριστόδουλο.

Τα πρώτα χρόνια της διακονίας στην Εκκλησία του Μακαριστού Αρχιεπισκόπου
κυρού Χριστοδούλου*.

Του Γιώργου Ν. Παπαθανασόπουλου.

Διαβάζοντας το βιβλίο για τον μακαριστό [Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο](#), μεταπτυχιακή εργασία του προσφιλούς μου πατρός Επιφανίου Οικονόμου συγκινήθηκα, διότι πολλά μου θύμισε. Είμαι μάρτυς του πόσο κοπίασε για την εργασία αυτή που εξεδόθη σε βιβλίο. Ως μέλισσα αναζητούσε άρθρα του μακαριστού Αρχιεπισκόπου σε βιβλιοθήκες και ερευνούσε συνεχώς και επιμελώς για άρθρα που είχε γράψει. Χάρη στον π. Επιφάνιο έχει συγκεντρωθεί και εν πολλοίς έχει δημοσιευθεί το μέγιστο μέρος των όσων έχει γράψει ο μακαριστός. Σας διαβεβαιώ ότι δεν είναι κάτι εύκολο. Ο Μακαριστός θέλοντας να εκφράζει την άποψή του, ως κληρικού και μέλους της Ορθοδόξου Ελλαδικής Εκκλησίας, σε όποιον την ζητούσε έχει γράψει άρθρα ακόμη και σε περιοδικά και εφημερίδες που δεν είχαν μεγάλη κυκλοφορία, ή είχαν ειδικό κοινό.

Μου ανετέθη να μιλήσω για τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο από τότε που ήταν λαϊκός έως την εκλογή του στη Μητρόπολη Δημητριάδος, πράγμα που θα κάνω αφού ευχαριστήσω για την πρόσκληση τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Δημητριάδος κ. Ιγνάτιο και τον π. Επιφάνιο και

εσάς όλους που παρευρίσκεσθε για να τιμήσετε τον συγγραφέα του βιβλίου, αλλά και, κυρίως, τη μνήμη του αείμνηστου Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου.

Τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο τον γνώρισα το 1959. Ήμουν 13 ετών και, έχοντας κερδίσει χρόνο στο σχολείο πήγαινα στην Γ' Γυμνασίου. Ο μακαριστός ήταν 20 ετών, Χρήστος το βαφτιστικό του όνομα, λαϊκός ακόμη, φοιτητής της Νομικής και κατηχητής μου στο Μέσο Κατηχητικό της ενορίας του Αγίου Σπυρίδωνος Σταδίου. (Σημ. Στο Παγκράτι. Σήμερα κοντά στο Ναό βρίσκεται το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης Γουλανδρή). Από την αρχή μου έκαμε εντύπωση ως άνθρωπος και ως δάσκαλος. Όλα τα παιδιά τον εκτιμούσαμε και τον σεβόμασταν, αν και ήταν νεαρός. Οι καθηγητές μας τότε στο Γυμνάσιο ήσαν συνήθως ηλικιωμένοι.

Από την αρχή της γνωριμίας μας, παιδί όπως σας είπα εγώ, μου έδωσε την αίσθηση ότι είχε προσωπικότητα ηγέτη, με ιδιαίτερες ικανότητες και επιδόσεις σε πολλά θέματα και πολλή αγάπη για τον Χριστό, για την Εκκλησία, για τους ανθρώπους, ιδιαίτερα για τους νέους, και για την Πατρίδα. Του άρεσε να μας μιλάει και για άλλα θέματα πέραν του μαθήματος. Μας έλεγε και ανέκδοτα. Ήταν πάντοτε ακένωτη πηγή ανεκδότων. Και μας άφηνε να παίζουμε, μαθαίνοντας μας παράλληλα το «μηδέν άγαν». Την ημέρα του μαθήματος πηγαίναμε νωρίτερα από την καθορισμένη ώρα και στο προαύλιο του Ναού και παίζαμε ποδόσφαιρο.

Το παιχνίδι μας παρέσυρε, ο κ. Παρασκευαΐδης ερχόταν, τον χαιρετούσαμε και ...συνεχίζαμε το παιχνίδι... Ήταν για μένα εντυπωσιακό το πώς μας έπειθε να μαζευτούμε και το πώς μάζευε τα μυαλά μας και μπορούσαμε να παρακολουθήσουμε χωρίς διασπάσεις το μάθημα.

Τον επόμενο χρόνο ήμουν πρώτη Λυκείου και ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος με είχε οδηγήσει να βοηθώ στο Ιερό Βήμα τον γέροντά του, νυν πρώην Μητροπολίτη Πειραιώς κ. Καλλίνικο, στο Ναΰδριο των Ταξιαρχών Αμαλιείου Ορφανοτροφείου, στην οδό Στησιχόρου, δίπλα στο Προεδρικό Μέγαρο και κοντά στο πατρικό σπίτι μου, στο Παγκράτι. Στο εν λόγω ναΰδριο είχε διορισθεί αφού είχε προ ολίγου καιρού χειροτονηθεί εις πρεσβύτερο – αρχιμανδρίτη. Στο Ιερό Βήμα ήταν πάντα μαζί με τον π. Καλλίνικο ο τότε κ. Αθανάσιος Λενής, φοιτητής της Θεολογικής Σχολής του ΕΚΠΑ και σήμερα πρ. Μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας. Ο τότε κ. Παρασκευαΐδης δεν ερχόταν στο Αμαλιείο. Πήγαινε ακόμη στο Ναό της γειτονιάς του, την Αγία Ζώνη της Κυψέλης, όπου έψελνε. Στο Αμαλιείο έψελναν ευρωπαϊκά και δεν του άρεσε του μακαριστού Αρχιε-

πισκόπου. Προτιμούσε τη Βυζαντινή Μουσική, υπήρξε αριστούχος μαθητής του αείμνηστου Περιστερή στο Ωδείο Αθηνών και είχε, όπως ξέρουμε όλοι, ωραία και καλλιεργημένη φωνή. Να πούμε ότι ως ιεροψάλτης στην Αγία Ζώνη είχε και το χαρτζιλίκι του, μη θέλοντας να επιβαρύνει στα λιγοστά έξοδά του τους γονείς του. Τον βλέπαμε πάντα αξιοπρεπή και φροντισμένο, με το κουστούμι και με την γραβάτα του, αλλά χωρίς τίποτε το ιδιαίτερο. Ο ρουχισμός του όχι σε μεγάλη ποικιλία και πολύφορεμένος. Με την ευκαιρία να πω ότι πάντοτε κρατούσε ελάχιστα χρήματα στις τσέπες του, όσα του χρειάζονταν για τις μετακινήσεις του, ή αν του χρειαζόταν κάτι άλλο το απαραίτητο. Αργότερα, όταν ο Μητρ. Πρώην Πειραιώς συνέστησε την Αδελφότητα της «Χρυσοπηγής» και εισήλθε σε αυτήν, το 1960, ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος, εναπέθετε σε αυτόν τα όποια έσοδά του και εκείνος τα διαχειριζόταν με φρόνηση και αξιοπρέπεια. Αυτή η μοναστική αντίληψη συνεχίστηκε και όταν είχε μισθό ως διάκονος και αρχιμανδρίτης, ακόμα και όταν κατέστη Μητροπολίτης Δημητριάδος.

Τον Απρίλιο του 1961 κεραυνός εν αιθρία για μένα. Ο Γέροντας με ενημέρωσε ότι μαζί με τα πνευματικά του παιδιά Χρήστο Παρασκευαΐδη, Αθανάσιο Λενή και κάποια ακόμη αμέσως μετά το Πάσχα θα αναχωρούσαν για τα Μετέωρα, όπου και θα εγκαταβίωναν στη Μονή Βαρλαάμ. Ο Θεός τα έφερε έτσι τα πράγματα οι πατέρες να επιστρέψουν στην Αθήνα τον Αύγουστο του 1962. Ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος το 1961 χειροτονήθηκε διάκονος και το 1962 πήρε το πτυχίο της Νομικής. Παρένθεση: Αργότερα, το 1967, πήρε και το πτυχίο της Θεολογικής και τα δύο με «άριστα», σπάνια περίπτωση για την εποχή. Το 1981 εγκρίθηκε η εναίσιμος επί διδακτορία διατριβή του, που υπεβλήθη στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης με θέμα «Ιστορική και Κανονική θεώρησις του παλαιοημερολογητικού ζητήματος κατά τε την γένεσιν και την εξέλιξιν αυτού εν Ελλάδι», η μόνη επιστημονική μελέτη που έχει γραφεί για το Παλαιοημερολογητικό, πρόβλημα που ταλανίζει ακόμη την Εκκλησία της Ελλάδος..

Όταν επέστρεψαν οι πατέρες στην Αθήνα και επειδή ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος ήταν μεν κληρικός, Χριστόδουλος πια, αλλά πτυχιούχος όχι της Θεολογικής σχολής, αλλά της Νομικής, υπηρέτησε ως Διάκονος κανονικά την στρατιωτική θητεία του. Πρώτα στο 6^ο Σύνταγμα Πεζικού, στην Κόρινθο, και στη συνέχεια στη Σχολή Ευελπίδων. Στην Κόρινθο γνώρισε τον πρωτοσύγκελλο της εκεί Μητροπόλεως, αείμνηστο εξαίρετο κληρικό π. Νεκτάριο Μαρμαρινό, ο οποίος του συμπαραστάθηκε τον

καιρό που έμεινε εκεί. Ο μακαριστός πάντοτε διατηρούσε προς τον π. Νεκτάριο αισθήματα σεβασμού και ευγνωμοσύνης. Το 1965 ο π. Χριστόδουλος χειροτονήθηκε πρεσβύτερος και του εδόθη το οφίκιο του αρχιμανδρίτου.

Με την επιστροφή τους στην Αθήνα οι τρεις πατέρες έκαμαν κέντρο της ιεραποστολικής τους δραστηριότητας το Παγκράτι, όπου και διέμεναν. Ο π. Καλλίνικος είχε διοριστεί ιεροκήρυκας στον Προφήτη Ηλία Παγκρατίου, αλλά και στον Άγιο Σπυρίδωνα και στον Άγιο Νικόλαο Καισαριανής (Σημ. Τότε ανήκε στην Αρχιεπισκοπή). Το 1964 ο Γέροντας δημιούργησε τον Σύνδεσμο Αγάπης «Ο Ιερός Χρυσόστομος», τον οποίον αποτελούσαν ευσεβείς γυναίκες και άνδρες της περιοχής. Πρώτη αίθουσα συγκεντρώσεών τους ήταν ένα ημιυπόγειο μιας πολυκατοικίας κοντά στον Προφήτη Ηλία Παγκρατίου. Ο πρ. Μητροπολίτης Πειραιώς είχε αναλάβει επίσης το Ανώτερο Κατηχητικό της ενορίας, με προσέλευση άνω των 80 νέων του Λυκείου. Το 1965 διοργάνωσε την πρώτη κατασκήνωση με τριάντα περίπου από αυτούς τους μαθητές. Τόπος της κατασκήνωσης η παραλία της Αταλάντης Φθιώτιδας, σε κτήμα που του παραχώρησε ευσεβής χριστιανός, υποθηκοφύλακας της εν λόγω κωμόπολης στο επάγγελμα. Μαζί του στην κατασκήνωση φυσικά και οι διάκονοι πατέρες Χριστόδουλος και Αμβρόσιος. Μαζί και ο ομιλών, αν και φοιτητής πλέον του Χημικού Τμήματος του ΕΚΠΑ. Με είχαν ονομάσει «υπαρχηγό της κατασκήνωσης». Στην λειτουργία της συμπαραστάθηκαν εθελοντικά κυρίες του Συνδέσμου, που είχε δημιουργήσει στο Παγκράτι. Οφείλω να πω ότι εκεί πέρασα από τις ωραιότερες ημέρες της ζωής μου και έως σήμερα μου μένουν έντονα χαραγμένες στη μνήμη μου. Έως και σήμερα θυμάμαι το σύνθημά της «Ίνα άρτιος ή ο του Θεού άνθρωπος» (Τιμ. γ' 17).

Μερικά από τα στοιχεία, που μου την κατέστησαν αλησμόνητη: Είχαμε τους πατέρες κοντά μας, ο π. Αμβρόσιος έπαιζε μαζί μας βόλεϊ, υπήρχε πρόγραμμα, που τηρούσαμε, έμαθα – τρόπος του λέγειν – να τρώω φαγητά που έκανα τον δύσκολο στη αείμνηστη μητέρα μου να τα τρώγω. Κυρίως είχαμε, για πρώτη φορά στη ζωή μας, ευκαιρίες πνευματικών ενασχολήσεων, συζητήσεων και συμμετοχής σε πρότυπες ακολουθίες – εσπερινού και παρακλήσεων – και, ως αποκορύφωμα, στη Θεία Λειτουργία. Τις ακολουθίες τις κάναμε σε ένα τσιμεντένιο σκελετωμένο πολεμικό παρατηρητήριο, κατά τα δειλινά, όταν ο ήλιος βασίλευε πραγματικά, με τα πορφυρά χρώματα που φορούσε. Τη νύχτα, ασέληνη ή με σελήνη, και ενώ τα παιδιά – κατασκηνωτές είχαν πάει για

ύπνο, καθόμουν με τους πατέρες Χριστόδουλο και Αμβρόσιο στην παραλία και κάναμε πνευματικές συζητήσεις, που τόσο μου άρεσαν, ώστε έλεγα να μην τελειώσουν...

Ο Γέροντας π. Καλλίνικος ήθελε ο Σύνδεσμος να μετοικήσει από τον υπόγειο χώρο σε ένα κοντινό ιδιόκτητο παλαιό κτίριο, του Μεσοπολέμου. Το πέτυχε σύντομα. Με την βοήθεια του Κυρίου και το εκκλησιαστικό κύρος που διέθετε συγκέντρωσε κοντά του ανθρώπους πιστούς, ανιδιοτελείς και ικανούς. Με τη συμπαράστασή τους, οικονομική και τεχνική, αγοράστηκε το οίκημα, στην οδό Πυργοτέλους 3, κοντά πάντα στον Προφήτη Ηλία Παγκρατίου. Είχε ισόγειο, μια μικρή αυλή και έναν όροφο. Αυτό έγινε για χρόνια το κέντρο της δραστηριότητας των τριών ιερέων. Αργότερα στη θέση αυτού του οικήματος, πάντα με τη βοήθεια του Κυρίου, τις ικανότητες του Γέροντα και τη συμπαράσταση του μακαριστού Αρχιεπισκόπου, του π. Αμβροσίου και πολλών κυρίων και κυριών, ανηγέρθη πολυκατοικία με μεγάλη αίθουσα για εκκλησιασμό και διαλέξεις και σύγχρονες εγκαταστάσεις για την φιλοξενία μαθητών στην αρχή και αργότερα φοιτητών, ελλήνων και αλλοδαπών

Η πρώτη όμως, από το 1965, ήταν η «ηρωική», όπως τη χαρακτηρίζω, και παραδεισένια εποχή του πρώτου παλαιού οικήματος, όπου όταν έβρεχε βάζαμε σκάφες για να μαζεύουμε τα νερά από τους κοιτώνες, που υπήρχαν στον πάνω όροφο... Με την αγορά του άρχισε να υλοποιείται ο σκοπός των τριών κληρικών, που ήταν πρώτον η πνευματική οικοδομή των χριστιανών και δεύτερον η πρακτική πνευματική και κοινωνική προσφορά. Και αυτή ήταν η συγκέντρωση άνω των τριάντα εμπερίστατων παιδιών – πτωχών, ορφανών, με οικογενειακές δυσκολίες – από διάφορες περιοχές της χώρας, που να τα περιθάψουν και να τα σπουδάσουν. Όλα ήρθαν με σύσταση του οικείου Μητροπολίτου ή κάποιου άλλου κληρικού. Τα περισσότερα δεν ήξεραν τις πουτζάμες – τις νόμιζαν κυριακάτικα ρούχα – δεν φορούσαν τα συνήθη παπούτσια και παρακολουθούσαν πλημμελώς το σχολείο, αφού δεν είχαν κάποιον να τα ωθήσει στα γράμματα και να τα βοηθήσει.

Δύσκολο το έργο των πατέρων αυτά τα παιδιά να σπουδάσουν και να ανταγωνιστούν στα κανονικά σχολεία των Αθηνών τα παιδιά των αστικών οικογενειών. Όμως τα κατάφεραν. Τα παιδιά αυτά σήμερα είναι καλοί οικογενειάρχες, και καλοί επαγγελματίες, πολλά είναι επιστήμονες (δικαστικοί, ιατροί, οικονομολόγοι) ένας πετυχημένος ζωγράφος – αγιογράφος με μεταπτυχιακές σπουδές στην ονομαστή σχολή των Beaux Arts στο Παρίσι και δύο χειροτονήθηκαν κληρικοί, ο ένας είναι ο σημε-

ρινός ηγούμενος της Μονής της Παναγίας Χρυσοπηγής, π. Εφραίμ Παναούσης και ο άλλος ο αρχιμανδρίτης της Μονής π. Χριστοφόρος Καρακάσης.

Σε αυτό το Ίδρυμα αποφασιστική ήταν η βοήθεια των αείμνηστων κυριών, που εθελοντικά βοηθούσαν το έργο των πατέρων. Μεταξύ αυτών και η αείμνηστη μητέρα μου. Μαγείρευαν, περιποιούντο τα παιδιά σα δικά τους, συγύριζαν, συγκέντρωναν συνδρομές γυρίζοντας όλο το Παγκράτι και όχι μόνο. Αποφασιστικός ήταν και ο ρόλος των φοιτητών, που παράλληλα με τις υποχρεώσεις τους αφιέρωναν ώρες για να βοηθήσουν τα παιδιά να φτάσουν στο επίπεδο των συμμαθητών τους.

Πρέπει να σας πω ότι ο Γέροντας συγκρότησε φοιτητικό σύνδεσμο από τα παιδιά του Ανωτέρου Κατηχητικού όταν μπήκαμε σε Ανώτατες Σχολές. Σε αυτόν ήμασταν περισσότεροι από τριάντα φοιτητές διαφόρων σχολών. Κάποιοι αφιερώναμε ώρες πολλές στο διάβασμα των παιδιών. Ως σύνδεσμος βλεπόμασταν κάθε εβδομάδα. Συνήθως υπήρχε μια εισήγηση από τον Γέροντα, πότε – πότε από τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο, και ακολουθούσε συζήτηση. Στη συζήτηση πιο ανοικτά μιλούσαμε με τον μακαριστό αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο. Μου έκανε εντύπωση η ευρυμάθειά του και η σε βάθος γνώση θεμάτων έξω από τη Θεολογία και τη Νομική, επιστήμες που είχε σπουδάσει. Από τότε είχε την έφεση να ενημερώνεται για τα πιο σύγχρονα θέματα και να είναι έτοιμος με επιτυχία να αντιμετωπίσει τα όσα υποστήριζε η αθεϊστική, μηδενιστική και ηδονιστική προπαγάνδα.

Παράλληλα ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος είχε από τότε και εκείνος ποιμαντική μέριμνα για το Ίδρυμα. Είχα την ευλογία σε ένα διάστημα, που το Ίδρυμα με τα πάνω από 30 παιδιά έμεινε χωρίς διευθυντή, να επιστρατευθώ σε μια δύσκολη μάλιστα περίοδο για τους πατέρες και ιδιαίτερα για τον Γέροντα Καλλίνικο. Ήταν το φθινόπωρο του 1967, όταν οι Χριστόδουλος και Αμβρόσιος αποσπάσθηκαν μαζί με άλλους κληρικούς της Αρχιεπισκοπής από τον τότε Αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο ο πρώτος στο Κιλκίς και ο δεύτερος στο Ξινό Νερό Φλωρίνης, για ιεραποστολική ενίσχυση των εκεί Μητροπόλεων. Με τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο στο διάστημα αυτό διατηρήσαμε αλληλογραφία, η οποία αποτελεί ατίμητο πνευματικό θησαυρό για μένα.

Θα σας διαβάσω ενδεικτικά αποσπάσματα από τις επιστολές του, που δείχνουν ότι από νέος – 28 ετών ήταν τότε – είχε πνευματική ωριμότητα και ιεραποστολικό ζήλο. Στις 8 Οκτωβρίου 1967 μου έγραψε:

«Το έργον σου είναι δύσκολον. Ναι. Το έχεις ήδη διαπιστώσει. Τα παιδιά φέρουν ενίοτε καταβολάς βαθέως ερριζωμένας και δυσκόλως αποσπωμένας. Έχεται αληθείας το « φύσιν πονηράν μεταβαλείν ου ράδιον». Όσην και αν αποδίδωμεν αξίαν εις την αγωγήν, φαίνεται ότι εις ωρισμένας περιπτώσεις συναντώμεν γρανιτώδη εδάφη ανεπίδεκτα καλλιεργείας. Παρά ταύτα χρειάζεται να επιμείνωμεν. Είναι όντως γρανίτης ή μήπως πετρώδης όγκος ευκόλως παραμεριζόμενος ή διαλυόμενος; Παρά ταύτα μας αναμένουν απογοητεύσεις. Δεν θα θερίσωμεν από όλους τους αγρούς την αυτήν συγκομιδήν. Η αυτή σπορά, ο ίδιος κόπος, δεν θα ανταμειφθεί ισοτίμως πανταχόθεν. Είναι αποδεδειγμένον αυτό. Δί' αυτό συ βάδιζε, όπως βαδίζεις και πράττε όπως πράττεις. Τον Κύριον μας αγάπα, τα πλάσματά Του συμπόνα και το καθήκον σου επιτέλει. Δια τα περαιτέρω έχει τον λόγον ο Θεός».

Και ένα δεύτερο: « Πολλάκις συλλαμβάνομεν τον εαυτόν μας παρεκτρεπόμενον. Τότε κρημνίζεται παταγωδώς εντός μας, το απαίσιον τείχος που ώρθωσε, τη ανοχή μας, ο εγωισμός μας. Προ των ερειπίων και των συντριμμάτων, ο πληγείς εγωισμός θρηνεί τότε. Δεν πιστεύει εις όσα βλέπει. Πασχίζει να συγκαλύψη προχείρως, όπως – όπως την πτώσιν. Να δικαιολογήση αυτήν, να ανεύρη ελαφρυντικά. Αν ο θόρυβος του καταρρέοντος πύργου και αι οιμωγαί του τραυματισθέντος γοήτρου μας, αφυπνίσουν εντός μας την αυτογνωσίαν, τότε η λύπη εις χαράν τραπεύεται και η ήττα εις νίκην».

Και ένα τρίτο, περί ιεραποστολής. Το έγραψε στις 16 Οκτωβρίου 1967:

«Κάποτε ωμιλήσαμε περί ιεραποστολής. Είναι κάτι που μου αρέσει, με ικανοποιεί, με ευχαριστεί. Είναι μέγα όντως υπόργημα, να γίνεσαι νυμφαγωγός ψυχών προς Κύριον. Σκέπτομαι πως αυτό ήτο το έργον του Κυρίου και από των Αποστόλων μέχρι του Κοσμά του Αιτωλού και των συγχρόνων μας, δια να περιορισθώ εις την Ελλάδα μας. Είναι έργον φλόγας, που καίει τα ξερά κι ετοιμάζει το έδαφος για την καρποφορίαν. Μόνον πρέπει να αγρυπνώ “μήπως άλλοις κηρύξας, αυτός αδόκιμος γένωμαι...”.

Κι ο κίνδυνος αυτός είναι μεγάλος. Αν ξεπέσωμε στο “λέγουσι και ου ποιούσι” τότε ο φαρισαϊσμός θα μας κυριαρχήση, και αντί σωτηρίας την κατάκρισίν μας θα ελκύσωμε. Πάντοτε την ιεραποστολήν την αγαπούσα, **σαν μέσο σωτηρίας της ψυχής μου**, κατά το “ο επιστρέψας αμαρτωλόν εκ πλάνης οδού αυτού... σώσει ψυχήν εκ θανάτου και **αλύψει πλήθος αμαρτιών**”. Όταν όμως αυτή γίνεται αιτία μείζονος κατά-

δίκης μου, τότε ας μου έλειπε. Χρειάζεται προσοχή και επαγρύπνησις και πλήρης και τελεία εξάρτησις από τον Θεόν και τον πνευματικόν μου. Πιστεύω ότι ο Κύριος θα φανή ίλεως. Και αυτό με παρηγορεί».

Ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος όταν χειροτονήθηκε πρεσβύτερος διορίστηκε στο Ιερό Ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, στην περιοχή Ασύρματος, στα σύνορα της συνοικίας Αγίου Δημητρίου (Μπραχαμίου) με τη Νέα Σμύρνη. Το 1965 η περιοχή είχε τις εγκαταστάσεις του ασυρμάτου και ήταν αραιοκατοικημένη με χαμηλά, πτωχικά σπίτια, κυρίως προσφύγων από τη Μικρά Ασία. Οι περισσότεροι κάτοικοι εργάτες και κτηνοτρόφοι. Σαν άνθρωποι ήσαν πολύ θερμοί και με ένα αυθορμητισμό στα συναισθήματά τους αγκάλιασαν αμέσως τον νέο αρχιμανδρίτη. Θυμάμαι ακόμη το πανηγύρι, κυριολεκτικά το λέγω, που κάνανε όταν πήγε στο ναό για πρώτη φορά. Και ο ναός μικρός και πρόχειρος τότε....

Εκεί έμεινε λίγο καιρό, προς μεγάλη θλίψη τους. Πήγε όχι μακριά τους, αλλά σε μια μεγαλύτερη και με άλλη σύνθεση ενορία, της «Παναγίτσας» του Παλαιού Φαλήρου. Και εκεί πρόσφυγες, αλλά Κωνσταντινουπολίτες οι πολλοί, αστοί στη νοοτροπία. Κάποιοι από τον Ασύρματο τον ακολούθησαν και εκκλησιάζονταν στη νέα του ενορία. Εκεί πάλι μεγαλούργησε. Επιστράτευσε από το Παγκράτι φοιτητές και τους διόρισε κατηχητές, για να βοηθήσουν στο ποιμαντικό έργο του στους νέους και στις νέες. Η σύζυγός μου, τότε νέα επιστήμων χημικός, ανέλαβε το ανώτερο κατηχητικό των κοριτσιών, ο ίδιος έκαμε το ανώτερο των αρρένων, στον ομιλούντα είχε αναθέσει το Μέσο και στον φυσικό Χρίστο Χριστοδούλου, επίσης από τον Σύνδεσμο Φοιτητών του Παγκρατίου, το κατώτερο. Εξέδωσε τότε ένα πρωτοποριακό για την εποχή νεανικό περιοδικό, στο οποίο, κατόπιν προτροπής του, γράφαμε και εμείς. Τελειοποίησε τον επιβλητικό Ναό και δημιούργησε στο υπόγειό του μεγάλη αίθουσα, που χρησιμοποιείται ως πνευματικό κέντρο. Συνεργαζόταν με τον Γεώργιο Καψάνη, ως λαϊκό, και με την νεανική του κίνηση, επίσης στο Παλαιό Φάληρο, που έχει το όνομα «Παντοκράτωρ».

Του άρεσε συνεχώς να διαβάζει και να γράφει. Είχε απλησίαστη για μας αντίληψη και ταχύτητα αφομοίωσης στο διάβασμα και ήταν ταχύτατος στη διατύπωση των σκέψεών του, είτε χειρόγραφα είτε στη γραφομηχανή. Κάποτε, στην Ιερά Σύνοδο του είπαν γιατί δεν μαθαίνει το «τυφλό σύστημα» στη γραφομηχανή, για να γράφει πιο γρήγορα. Εκείνος τους απάντησε «Μα γράφω πολύ γρήγορα». Του είπαν αστειευόμενοι: «Δηλαδή θα μπορούσες να ανταγωνιστείς μια επαγγελματία

δακτυλογράφο;». Τους προκάλεσε να κάνουν μια δοκιμή. Του έφεραν κείμενο μιας σελίδας και του είπαν τον χρόνο που έκαμε η επαγγελματίας δακτυλογράφος. Εκείνος έκαμε λιγότερο. Από τότε δεν ξανα-συζήτησαν το θέμα...

Από τα βιβλία του το πρώτο χρονολογικά ήταν η μεταφορά στα γαλλικά της ιστορίας της Μονής Βαρλαάμ Μετεώρων και των θησαυρών, που υπάρχουν σε Αυτήν. Όπως γνωρίζετε είχε τελειώσει τη Λεόντειο ελληνογαλλική σχολή και ήξερε άριστα τα γαλλικά και όχι μόνο. Είχε ένα ταλέντο στην εύκολη εκμάθηση των ξένων γλωσσών. Ως Αρχιεπίσκοπος μπορούσε να συνεννοηθεί εκτός από τα γαλλικά, στα αγγλικά, ιταλικά, λιγότερο στα γερμανικά και στα ρωσικά. Το 1968 εξεδόθη η εξαιρετική μετάφρασή του από τα γαλλικά του πολυσέλιδου και σημαντικότερου έργου – ντοκουμέντου του ρώσου εμιγκρέ στο Παρίσι συγγραφέα Νικήτα Στρούβε « Οι Χριστιανοί εις την Σοβιετικήν Ένωσιν». Την περίοδο που ουδείς μιλούσε για τους διωγμούς των χριστιανών στα ολοκληρωτικά κομμουνιστικά καθεστώτα και για τους νέο-μάρτυρες σε αυτά, ο μακαριστός τόλμησε και το μετέφρασε και η «Χρυσοπηγή» τόλμησε και το εξέδωσε, παρά το υψηλό κόστος που είχε η έκδοση. Το βιβλίο βγήκε σε αρκετά αντίτυπα, αλλά γρήγορα εξαντλήθηκε και δεν επανεκδόθηκε. Ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος ήταν ο πρώτος στην Ελλάδα που δια του βιβλίου – ντοκουμέντου του Στρούβε έκαμε γνωστό στην Ελλάδα τον Ρώσο Άγιο Λουκά τον ιατρό. Ο σημερινός Μητροπολίτης Αργολίδος Νεκτάριος (Αντωνόπουλος) στη βιογραφία που έχει γράψει για τον Άγιο Λουκά πολλάκις μνημονεύει το βιβλίο του Στρούβε, αλλά, παραδόξως, δεν αναφέρει τον μεταφραστή του βιβλίου στα ελληνικά. Πάντως όταν ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος νοσηλευόταν στο «Αρεταίειο» νοσοκομείο, ο τότε Αρχιμανδρίτης π. Νεκτάριος του πήγε να προσκυνήσει τεμάχιο του ιερού λειψάνου του Αγίου. Για το ίδιο θέμα το 1970 ο μακαριστός έγραψε τη μελέτη «Εκκλησία και κράτος εν Ρωσία. Σύντομος ιστορική επισκόπησις της διαμορφώσεως των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας κατά την τελευταίαν 50ετίαν». Εξεδόθη στη Θεσσαλονίκη και έχει και αυτό εξαντληθεί.

Σημαντική και η έκδοση από τη «Χρυσοπηγή» της σύντομης μελέτης του μακαριστού Αρχιεπισκόπου για τον Άγιο Γρηγόριο τον Ε΄. Από τότε δεν μπορούσε να ανεχθεί την αδικία που γινόταν προς τον εθνοϊερομάρτυρα. Αυτή του τη μελέτη την επεξεργάστηκε επί έτη και τη διαμόρφωσε σε ένα πολυσέλιδο αξιόλογο έργο, που εξεδόθη από την Αποστολική Διακονία το 2004.

Σπουδαία είναι και η μελέτη του, του 1963, «Η δίκη του Ιησού Χριστού και οι κατ' αυτήν δικονομικά παραβάσεις». Τη μελέτη απέστειλε στην εφημερίδα «Καθημερινή», αλλά δεν δημοσιεύθηκε. Δημοσιεύθηκε αργότερα από τον ίδιο. Επίσης σπουδαίες και πρωτότυπες ήταν οι μελέτες του για τον Πατριάρχη Μελέτιο τον Πηγά, και «Η συμβολή των μετά την Άλωση Μονών και Μοναχών εις την Εθνικήν Παλιγγενεσίαν». Και οι δύο εκδόθηκαν το 1971, από την Εκκλησία της Ελλάδος με την ευκαιρία των 150 ετών από την έναρξη της Επανάστασης του 1821. Θα ήταν μια προσφορά στην Εκκλησία και στο Έθνος, αν συγκεντρώνονταν και εκδίδονταν οι μελέτες, άρθρα, εγκύκλιοι και ομιλίες του Μακαριστού Αρχιεπισκόπου για το 1821, με την ευκαιρία του εορτασμού της 200ετηρίδας, που το επόμενο έτος θα εορτάσουμε.

Τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο απασχολούσε πολύ το θέμα της στάσης και του τρόπου συμμετοχής στη λατρεία των ιεροψαλτών. Το 1968 εξεδόθη η σχετική μελέτη του, με τίτλο «Είναι οι ψάλται κληρικοί;». Λίγο αργότερα, το 1971, εκδόθηκαν οι μελέτες του «Η Βυζαντινή Μουσική ως Ορθόδοξος Εκκλησιαστική υμνωδία» και το «Εγχειρίδιον ιεροψάλτου»

Το 1967 εκδόθηκε από τις εκδόσεις «Χρυσοπηγή» το ολιγοσέλιδο αλλά με τόση δύναμη ψυχής δοσμένο βιβλίο του μακαριστού Αρχιεπισκόπου «Μορφές του Πάθους». Περιγράφει με υψηλή πνευματική έμπνευση πρόσωπα που συμμετέσχον με θετικό ή αρνητικό τρόπο στο πάθος του Κυρίου.

Από το 1970 είχε προΐδει τα προβλήματα της οικογένειας και έγραψε τότε, που το πρόβλημα ουσιαστικά δεν υπήρχε, το βιβλίο «Εκκλησία και πολιτικός γάμος». Όπως αποδείχθηκε και από την μετέπειτα εκκλησιαστική πορεία του αγαπούσε ιδιαίτερα τη νεολαία και έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην ποιμαντική σε αυτήν. Το 1971 έγραψε το βιβλίο «Νεανικά ναυάγια».

Όρες μπορώ να ομιλώ για τον μακαριστό. Ήδη σας κούρασα. Περατώνω τον λόγο μου λέγοντας ότι από νέος στην ηλικία έδειξε τις ικανότητές του και τα χαρίσματά του, τα таланτά του. Πνευματικότητας, ομιλία, αντίληψη, αμεσότητα, ευχάριστη διάθεση, αγάπη στο διάβασμα, ψάλσιμο, γνώσεις και Γνώση, καλοσύνη, αγάπη στον συνάνθρωπο, θάρρος στην έκφραση της γνώμης του είναι αυτά που μου έρχονται στο μυαλό. Σας ευχαριστώ που με ακούσατε, που με υπομείνατε. Και πάλι συγχαρητήρια στον π. Επιφάνιο για το εξαιρετικό βιβλίο, που έγραψε για τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο και ευχαριστίες στον Σεβασμιώτατο για τη

φιλοξενία. Να έχουμε όλοι την ευχή του μακαριστού Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου. Ήταν μια μεγάλη, ιστορική εκκλησιαστική προσωπικότητα, που συν τω χρόνω πιστεύω ότι θα εκτιμάται ολοένα και περισσότερο από τον πιστό Ελληνικό λαό και όχι μόνον.-

***Ομιλία στον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Νικολάου, της Μητροπόλεως Δημητριάδος, στον Βόλο, την Δευτέρα 27 Ιανουαρίου 2020, κατά την παρουσίαση του βιβλίου του Αρχιμανδρίτου Επιφανίου Σ. Οικονόμου «Χριστόδουλος – Μητροπολίτης Δημητριάδος και Αλμυρού 1974 – 1998», Έκδοση του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών της Ιεράς Μονής Κύκκου (Λευκωσία, 2019).**

Δώδεκα χρόνια χωρίς Χριστόδουλο.
Του Γιώργου Ν. Παπαθανασόπουλου.

Σήμερα, 28 Ιανουαρίου 2020, συμπληρώνονται δώδεκα χρόνια από την κοίμηση του μακαριστού Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου. Η κηδεία του πάνδημη. Ακόμη και όσοι τον μίσησαν και τον πολέμησαν είπαν τα καλά τους λόγια. Ίσως με τη λογική ότι «ο αποθανών δεδικαίωται από της αμαρτίας», ίσως από τύψεις, ίσως από ανακούφιση... Ο εκλιπών μένει στην Ιστορία ως ο Αρχιεπίσκοπος, που πέραν του δημιουργικού πνευματικού, ποιμαντικού, εκκλησιαστικού και κοινωνικού του έργου, εξέφραζε δημόσια, ελεύθερα και υπεύθυνα την άποψη του και πως γι' αυτό διώχθηκε απηνώς από την αντιεκκλησιαστική κοσμική εξουσία και από την αθεϊστική και εθνομηδενιστική ιντελιγκέντσια.

Οι εχθροί του τον κατηγορούσαν ότι του άρεσε να μιλάει ξεπερνώντας τα εκκλησιαστικά του καθήκοντα. Φυσικά ήθελαν και επιδίωκαν να μην μιλάει για να μην ακούει η κοινή γνώμη και μιαν άλλη άποψη, διαφορετική από τη δική τους. Η αλήθεια είναι αντίθετη από την εναντίον του προπαγάνδα. Ο Αρχιεπίσκοπος γνώριζε ότι είχε απέναντί του ισχυρότατες κοσμικές δυνάμεις, αλλά δεν ήθελε ο λαός να μένει σε μια μονομερή ενημέρωση και στην εξ αυτής καλλιέργεια μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας, που κατέτρωγε τη συνείδηση και την ταυτότητα του.

Το ότι αυτό πίστευε αποδεικνύεται από όσα είχε γράψει σε ανύποπτο χρόνο, ως Μητροπολίτης Δημητριάδος το 1984 (Σημ.

χαρακτηριστική χρονολογία με βάση τον τίτλο του υπέροχου μυθιστορήματος του Όργουελ):

« Ο Επίσκοπος δεν είναι διωρισμένος υπάλληλος, μετακλητός ή επίθρεια, ούτε υπηρετεί το Κράτος ή οποιοδήποτε άλλο νομικό πρόσωπο. Η ιερωσύνη του δεν είναι νομική σχέση, αλλά χαρισματική ιδιότητα... Ο Επίσκοπος δεν υπηρετεί κανένα κατεστημένο και δεν μπορεί να συμπλέει με κανένα ανθρώπινο σχηματισμό που προβάλλει συμφέροντα και ιδιοτέλειες. Είναι ποιμένας και διδάσκαλος, ταγμένος να λαλεί απερίτμητο και ακαινοτόμητο τον λόγο της αλήθειας, μακριά από καιροσκοπισμούς και συμβιβασμένους υπολογισμούς. Με δύναμη προφήτου και με παρρησία αγίου είναι δείκτης πορείας μέσα στη σύγχυση του αιώνα, οδηγός ψυχών και ηγέτης λαού. Έτοιμος να προκινδυνεύσει και να θυσιάσθαι στο βωμό αυτής της αποστολής.

»Ο Επίσκοπος δεν είναι διακοσμητικό στοιχείο στην πεζότητα της ζωής. Αν δεν είναι αγωνιστής και πρωτοπόρος δεν μπορεί να λέγεται Επίσκοπος. Αλλ' αυτό σημαίνει θυσίες και διωγμούς, ταλαιπωρίες και δοκιμασίες. Όσοι μισούν τη δράση του, περνούν στην αντίδραση. Και όσοι θέλουν την Εκκλησία νεκρά και δέσμια, άνευρη και φιμωμένη, αυτοί δεν διστάζουν να τον πολεμούν...

»Ο Επίσκοπος δεν κάμπτεται, ούτε προ των απειλών, ούτε προ των πιέσεων. Στέκει εκεί στον προμαχώνα του, ολύμπιος και σταθερός. Φυσούν οι άνεμοι, σηκώνουν καταιγίδα, επιζητούν να κάμψουν, να λυγίσουν το φρόνημά του. Μα, όχι. Εκείνος...μπροστάρης ανεπαίσχυντος» (Βλ.σχ. Αρχιμ. Επιφανίου Οικονόμου «Χριστόδουλος, Μητροπολίτης Δημητριάδος και Αλμυρού (1974-1998)», Εκδ. Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Ι.Μ. Κύκκου, Λευκωσία, 2019, σελ. 99-100).

Αυτά τα δώδεκα χρόνια, με τον θάνατο του «ενοχλητικού» Αρχιεπισκόπου, όλα έχουν ηρεμήσει και οι υπέρμαχοι του άθεου κράτους ανενόχλητοι προωθούν τα σχέδιά τους.-

Πηγή : www.antibaro.gr/article